

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌ها شیخ خیرالدين حفظه الله تعالى

موضوع:

عقاید؛ شناخت خداوند (وجود، صفات و افعال)

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: محمد جواد

تاریخ: ۱۳۹۷/۶/۵

منظور از مشیت خداوند چیست؟ اختیار انسان چه جایگاهی در این مشیت دارد؟

پاسخ

تاریخ: ۱۳۹۷/۶/۱۱

مشیت، به معنای خواستن است و خواستن خداوند، اذن تکوینی اوست که برای تحقق هر چیزی ضروری است و می‌تواند با رضای او که اذن تشریعی اوست، منافات داشته باشد؛ چنانکه فرموده است: «وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا»^۱؛ «و اگر خداوند می‌خواست شرک نمی‌ورزیدند» و فرموده است: «وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَنَلُوا»^۲؛ «و اگر خداوند می‌خواست یکدیگر را نمی‌گشتند» و فرموده است: «وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ»^۳؛ «و اگر پروردگارت می‌خواست آن کار را نمی‌کردند» و فرموده است: «وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ»^۴؛ «و آنان به احدی زیان رساننده نبودند مگر با اذن خداوند» یعنی از حیث تکوینی، در حالی که فرموده است: «وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَالَمِينَ»^۵؛ «و خداوند ظلمی را برای جهانیان نمی‌خواهد» و فرموده است: «وَاللَّهُ لَا يَحِبُّ الْفُسَادَ»^۶؛ «و خداوند فساد را دوست نمی‌دارد» و فرموده است: «وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ»^۷؛ «و برای بندگان به کفر راضی نیست» و فرموده است: «وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»^۸؛ «و برای شما سختی را نمی‌خواهد» یعنی از حیث تشریعی.

۱. الأنعام / ۱۰۷

۲. البقرة / ۲۵۳

۳. الأنعام / ۱۱۲

۴. البقرة / ۱۰۲

۵. آل عمران / ۱۰۸

۶. البقرة / ۲۰۵

۷. الزمر / ۷

۸. البقرة / ۱۸۵

از اینجا دانسته می‌شود که مشیت خداوند با اختیار انسان منافاتی ندارد؛ زیرا عدم اذن تشریعی او به کاری که به آن اذن تکوینی داده است، در صورتی معنا دارد که خودداری انسان از آن ممکن باشد؛ وگرنه لغو و بیهوده است و با این وصف، اذن تکوینی او بازتاب اختیار انسان است؛ همچنانکه منشأ آن محسوب می‌شود و این مصداق **«هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ»** است؛ چراکه از یک سو اختیار انسان ناشی از اذن تکوینی خداوند است؛ چنانکه فرموده است: **«وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ»**^۱؛ «و نمی‌خواهید مگر اینکه خداوند بخواهد» و از سوی دیگر اذن تکوینی خداوند با اختیار انسان هماهنگی دارد؛ به این صورت که هرگاه انسان خوبی را اختیار کند یا زمینه‌ی آن را فراهم سازد، خداوند به آن اذن تکوینی می‌دهد، پس آن با مشیت او تحقق می‌یابد، در حالی که اگر می‌خواست به آن اذن تکوینی نمی‌داد و در نتیجه، تحقق نمی‌یافت و هرگاه انسان بدی را اختیار کند یا زمینه‌ی آن را فراهم سازد، خداوند به آن اذن تکوینی می‌دهد، پس آن با مشیت او تحقق می‌یابد، در حالی که اگر می‌خواست به آن اذن تکوینی نمی‌داد و در نتیجه، تحقق نمی‌یافت و این معنای سخن اوست که فرموده است: **«مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَذْحُورًا ۖ وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ۖ كَلَّا نُمَدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا»**^۲؛ «هر کس (زندگی) زودگذر را خواسته باشد هر چه بخواهیم را برای او در آن پیش می‌نهم برای کسی که بخواهیم، سپس جهنم را برایش قرار می‌دهیم که نکوهیده و خوار به آن می‌رسد و هر کس (زندگی) آخرت را بخواهد و سعیش را برای آن بکند در حالی که مؤمن است، آن‌ها سعیشان پاداش داده می‌شود. هر کدام از این‌ها و آن‌ها را از عطاء پروردگارت امداد می‌کنیم و عطاء پروردگارت بازداشته نیست».

بنابراین، خوبی و بدی انسان جز با مشیت خداوند تحقق نمی‌یابد، ولی مشیت خداوند نتیجه‌ی اختیار انسان است؛ با توجه به اینکه خداوند به بندگان ستمکار نیست و خوبی را جز برای اهلش و بدی را جز برای اهلش نمی‌خواهد. این نکته‌ی ظریفی است که بر مشرکان پوشیده بود. از این رو، آنان میان اذن تکوینی و اذن تشریعی خداوند فرقی نمی‌شناختند و مشیت او را منافی با اختیار خود می‌پنداشتند؛ چنانکه فرموده است: **«وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ»**^۳؛ «و کسانی که مشرک شدند گفتند: اگر خداوند می‌خواست ما و پدرانمان چیزی جز او را نمی‌پرستیدیم و به جای او چیزی را حرام نمی‌کردیم» و فرموده است: **«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا**

۱. الإنسان / ۳۰
۲. الإسراء / ۱۸ تا ۲۰
۳. النحل / ۳۵

أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ^۱؛ «و چون به آنان گفته می شود از چیزی که خداوند روزی تان کرده است انفاق کنید، کسانی که کافر شدند به کسانی که ایمان آوردند می گویند: آیا کسی را اطعام کنیم که اگر خداوند می خواست او را اطعام می کرد؟! شما جز در گمراهی آشکاری نیستید».

تعليقات

پرسش ها و پاسخ های فرعی

تاریخ: ۱۳۹۷/۶/۱۵

نویسنده: مهدی طارمی

پرسش فرعی ۱

سوال و جواب در موضوع «مشیت» را خواندم. پس اینکه مثلاً می گویند: الله مقدر کرده یا اگر مقدر کند که فلان کار انجام شود حتماً انجام می شود، یعنی چه؟ آیا این مثال ها با این جواب شما که همه ی کارها را ما انجام می دهیم و صرفاً انجام این کارها را الله اذن تکوینی می دهد، در تناقض نیست؟

تاریخ: ۱۳۹۷/۶/۱۸

پاسخ به پرسش فرعی ۱

تناقضی وجود ندارد، بلکه مطابقت وجود دارد؛ چراکه بنا بر جواب فوق، هیچ یک از کارهای ما بدون اذن خداوند ممکن نیست و روشن است که او می تواند اذن ندهد تا هیچ یک از کارهای ما انجام نشود و با این وصف، سخن کسی که می گوید: «اگر خداوند بخواهد چنین خواهد شد»، کاملاً صحیح است؛ با توجه به اینکه اگر خداوند نخواهد چنین نخواهد شد، اگر چه انسان بخواهد و تلاش کند. توضیح آنکه گاه انسان با اختیار خود زمینه ی بدی را فراهم می سازد و سپس اراده ی خوبی می کند، ولی خداوند به خوبی اذن نمی دهد؛ چراکه زمینه ی آن توسط انسان فراهم نشده، بلکه زمینه ی بدی فراهم شده است و گاه انسان با اختیار خود زمینه ی خوبی را فراهم می سازد و سپس اراده ی بدی می کند، ولی خداوند به بدی اذن نمی دهد؛ چراکه زمینه ی آن توسط انسان فراهم نشده، بلکه زمینه ی خوبی فراهم شده است. این در حالی است که هیچ انسانی در پیشگاه خداوند بی گناه نیست و هر گناهی زمینه ی بدی محسوب می شود و با این وصف، همواره این احتمال وجود دارد که انسان با وجود اراده و تلاش فراوان، به سبب یکی از گناهانش به خوبی موفق نشود یا به بدی مبتلا شود و این نتیجه ی اختیار خودش خواهد بود؛ چنانکه خداوند فرموده است: ﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ﴾^۲؛ «و هر مصیبتی که به شما می رسد

۱. یس / ۴۷

۲. الشوری / ۳۰

به خاطر چیزی است که دستانتان کسب کرده است و از بسیاری چشم می‌پوشد» و در عین حال، فرموده است: «مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ»؛ «هیچ مصیبتی نمی‌رسد مگر با اذن خداوند» و این گویای آن است که اذن خداوند با اختیار انسان منافاتی ندارد، بلکه نتیجه‌ی مستقیم یا غیر مستقیم اختیار انسان است؛ همچنانکه نشان می‌دهد اختیار انسان برای تحقق خوبی یا بدی کافی نیست، بلکه اذن خداوند برای آن لازم است.

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوب‌هاشمی خراسانی
مجله مجتبی با حکم‌های و منشورها

